

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008 – 2011

Loppuraportti

Juha Kaakinen, ohjelmajohtaja

3.10.2012

Sisältö

Tiivistelmä.....	3
1 Ohjelman tausta	4
2 Ohjelman seuranta ja arviointi	4
2.1 Kustannusvaikutusten arviointi	4
2.2 Ohjelma-arviointi.....	4
2.3 Kansainvälinen yhteistyö	5
2.4 Ohjelmassa toteutettu kehittämistyö	5
2.5 Ohjelman määrällisten tavoitteiden toteutuminen	6
Toteutustilanne	7
2.6 Pitkäaikaisasunnottomuuden muutos 2008 – 2011.....	8
2.7 ARAn investointiavustukset.....	9
2.8 Tukihenkilöstön palkkaus	9
2.9 Asuntoloiden muunto-ohjelma	9
2.10 Asunnottomien vapautuvien vankien asumispalvelujen kehittäminen	10
2.11 Asunnottomuuden ennaltaehkäiseminen.....	10
2.11.1 Nuorten asunnottomuuden ennaltaehkäisy	11
2.11.2 Asumisneuvonnan valtakunnallinen ohjaus ja kehittäminen.....	12
3 Ohjelman muut toimenpiteet.....	13
3.1 Konseptikilpailu	13
3.2 Viestintä.....	13
3.3 Osallisuuden edistäminen	13
4 Aiesopimuskaupunkien keskeiset tulokset.....	13
4.1 Helsinki	14
4.2 Espoo	15
4.3 Vantaa.....	16
4.4 Tampere.....	17
4.5 Turku.....	18
4.6 Lahti	19
4.7 Joensuu.....	20
4.8 Jyväskylä	21
4.9 Kuopio.....	22
4.10 Oulu	23
5 Arviointia ja johtopäätöksiä ohjelmakaudelle 2012 – 2015	23
5.1 Asunto ensin –periaate Suomessa.....	23
5.2 Asukasvaihtuvuus	25
5.3 Vuokra-asuntotuotanto.....	25

Loppuraportti: Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008–2011

Tiivistelmä

Ohjelmakokonaisuus

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma vuosille 2008–2011 perustui valtioneuvoston periaatepäätökseen 14.2.2008. Valtion puolelta ohjelman toimeenpanosta vastasi ja kokonaisuutta koordinoi ympäristöministeriö ja sen toteutukseen osallistui valtion puolelta lisäksi sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, rikosseuraamusvirasto (rikosseuraamuskolonnuslaitos), ARA ja RAY. Ohjelman toteutuksessa oli mukana 10 suurinta asunnottomuuskaupunkia (Helsinki, Espoo, Vantaa, Tampere, Lahti, Jyväskylä, Oulu, Joensuu, Kuopio ja Turku), joiden kanssa tehtiin aiesopimukset, lisäksi ohjelman toteutukseen osallistui useita valtakunnallisia ja paikallisia järjestöjä ja muita palveluntuottajia. Näistä Nuorisoyhteistyö ry (NAL) ja Rikosseuraamuskolonnuslaitos toteuttivat omiin kohderyhmiinsä suunnatut erillishankkeensa osana ohjelmaa. Ohjelmakokonaisuuden asiakirjat ja muu materiaali on saatavissa ARAn [www-sivuilta](http://www.sivuilta) kohdasta Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma.

Tausta

Ohjelman tavoitteet perustuivat Helsingin apulaiskaupunginjohtaja Paula Kokkosen johdolla toimineen ohjelmatyöryhmän ehdotukseen (*Ahkerat 2008*) ja sitä edeltäneeseen ympäristöministeriön asettaman työryhmän *Viisaiden* raporttiin (*Nimi ovesa 2007*). Ohjelman tavoitteena oli kohdennettujen toimenpiteiden kokonaisuus, joka mahdollistaa vaikeimman pitkäaikaisasunnottomuuden poistamisen ja tehostaa asunnottomuuden ennaltaehkäisyä. Tavoitteena oli puolittaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2011 mennessä kestäville ja pysyville ratkaisuille. Käytännössä ohjelmassa toteutettiin Asunto ensin-periaatteen mukaista asumista, joka Suomessa on muodostunut käsittämään ensinnäkin oman asunnon ja siihen AHVL:n mukaisen vuokrasopimuksen sekä yksilölliset tukitoimet tarvittaessa. Samalla tavoitteeksi tuli luopua asuntoloista, jotka ylläpitävät ja pitkittävät asunnottomuutta. Määrällisenä tavoitteena tämä tarkoitti vähintään 1250 uuden asunnon, tukiasunnon tai palveluasunnon osoittamista kohderyhmälle ohjelmassa mukana olevissa 10 kaupungissa. Ohjelmaan sisältyi myös laaja ennaltaehkäisevien toimien kokonaisuus mm. asuminen neuvotoiminnan laajentaminen sekä nuorten tuetun asumisen kansallinen hanke.

Muutokset pitkäaikaisasunnottomien määrässä

Vuoden 2011 loppuun mennessä pitkäaikaisasunnottomuus oli vähentynyt 28% vuodesta 2008, vuoden 2012 lopussa vähennys on arviolta 40% ja pitkäaikaisasunnottomuus puolittuu arvion mukaan vuonna 2013.

Rahoitus

Ohjelman kokonaisrahoitus, kun mukaan lasketaan kaikki valtion, RAYn ja kuntien rahoitus sekä korkotukilainat, on ollut noin 170 M€. Tällä rahoituksella on voitu turvata oma asunto, koti, ja tarpeenmukaiset tukipalvelut kaikkiaan yli 1500 pitkäaikaisasunnottomalle. Kun ohjelman valmistuneista kohteista on myös siirrytty edelleen eteenpäin vielä itsenäisempään asumiseen, on ohjelman piirissä tosiasiallisesti ollut vielä suurempi määrä pitkäaikaisasunnottomia.

Asunnottomien asumisen järjestämisen taloudelliset vaikutukset

Tampereella Härmälän kohteessa tehdyn tutkimuksen mukaan asunnottomien henkilöiden asumisen järjestäminen on taloudellisestikin kannattavaa: tutkimuksessa todettiin, että yhden asunnottoman asumisen järjestäminen tehostetussa tukiasumisessa on tarkoittanut keskimäärin 14 000 euron säästöä muiden palvelujen käytön vähenemisen seurauksena, kun on verrattu asunnottomuuden aikaiseen palvelujen käyttöön. Voidaan siis arvioida, että ohjelman investointien takaisinmaksuaika on 5–6 vuotta. Tässä laskelmassa ei ole huomioitu verotulojen lisäystä.

(kts. YMrä 7/2011 Asunnottomuuden vähentämisen taloudelliset vaikutukset; YM 24.2.2011, linkki <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=377693&lan=fi>)

Lisäksi ohjelman rahoituksella on luotu yli 200 uutta pysyväisluonteista työpaikkaa asunnottomien tukipalveluihin. Ohjelman välilliset työllisyysvaikutukset ovat olleet huomattavat.

Tässä loppuraportissa on kuvattu ohjelman sekä määrällisiä että laadullisia tuloksia ja ohjelman tavoitteiden toteutumista sekä aiesopimuskaupunkien keskeisiä tuloksia.

1 Ohjelman tausta

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008-2011 perustui valtioneuvoston 14.2.2008 tekemään periaatepäätökseen. Valtion viranomaisten ja ohjelmaan kuuluvien kymmenen kaupungin kesken allekirjoitettiin aiesopimukset ohjelman toimeenpanosta. Aiesopimuksiin, jotka tulivat voimaan 1.9.2008, liittyivät kaupunkikohtaiset toimeenpanosuunnitelmat.

2 Ohjelman seuranta ja arviointi

Ympäristöministeriö nimesi ohjelmalle ohjaus- ja seurantaryhmän, jonka puheenjohtajana toimi Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen johtaja Jarmo Lindén kesään 2011 saakka. Hänen siirtymässä muihin tehtäviin puheenjohtajana jatkoi ARasta Lindénin sijainen johtaja Kari Salmi. Laaja ohjausryhmä on kokoontunut 3 kertaa. Laaja ohjausryhmä kokosi suppean ohjausryhmän, joka on kokoontunut vuosittain 9-10 kertaa. Ohjelmajohtaja on laatinut vuosittain väliraportin ohjelman toteutuksesta.

2.1 Kustannusvaikutusten arviointi

ARAN rahoittamassa Tampereen teknillisen yliopiston mittaritiimin tekemässä selvityksessä Härmälän tehostetun tukiasumisen yksiköstä todettiin, että tehostettu tukiasuminen tarkoitti vuositasolla noin 211 000 euron säästöä kokonaiskustannuksissa, kun vertailtiin aiemmin asunnottomina olleiden 15 asiakkaan palvelujen käyttöä ennen ja jälkeen tukiasumisen. Yhtä asukasta kohti säästö oli keskimäärin noin 14 000 euroa, mikä on yli 50 % asunnottomuuden aikaisista kokonaiskustannuksista. Suurin säästö syntyi sosiaali- ja terveydenhuollon laitospalvelujen eli päihde- ja sairaalapalvelujen käytön vähenemisestä. Härmälässä on kyse tehostetun tukiasumisen yksiköstä, mikä näkyy myös henkilöstömitoituksessa, 22 asukasta kohti yksikössä on viisi työntekijää. Käytännössä siis palvelujen käytön vähenemisestä syntyvät säästöt kattavat tehostetun tukiasumisen henkilöstön palkat.

Kun kyse on keskimääräisestä säästöstä, voidaan arvioida, että vuoden 2011 loppuun mennessä käyttöön otetuilla asunnoilla ja tukiasunnoilla on saatu aikaan vuositasolla noin 21,3 M€:n kokonais säästöt asunnottomuudesta aiheutuviissa kustannuksissa

Asunnottomuuden ja asumisneuvonnan kustannusvaikutuksia arvioiva tutkimus ilmestyi Ympäristöministeriön julkaisuna alkuvuodesta 2011. Kustannusvaikutusten jatkotutkimus on käynnistynyt Helsingissä ja Espoossa.

2.2 Ohjelma-arviointi

Ohjelmajohtaja on kuukausittain raportoinut suullisesti ohjelman suppean ohjausryhmä kokouksissa ohjelman etenemisestä sekä keskeisistä ajankohtaisista kysymyksistä. Suppean ohjausryhmän kokouksissa on kuultu teemallisia asiantuntija-alustuksia, joiden avulla ohjausryhmä on myös tarkastellut ohjelmakokonaisuuden toteutusta. Laaja ohjausryhmä on kokoontunut vuosittain tarkastelemaan ohjelman etenemistä ja siinä ohjelmatoteutuksen kannalta keskeisten ministeriöiden,

rahoittajien, aiesopimuskaupunkien, kirkon ja järjestöjen näkemykset on saatu yhteiseen keskusteluun. Ohjelman toteutumista on arvioitu myös vuosittain toteutetuilla kuntakäynneillä, joihin on osallistunut Ympäristöministeriön ja Sosiaali- ja terveysministeriön edustajat.

Koko ohjelman arviointi toteutettiin kansainvälisenä Peer review -arviointina, jonka kustannuksista pääosin vastasi EU:n komissio. Helsingissä 2-3.12.2010 järjestettyyn arviointiseminaariin osallistui 9 Euroopan maan edustajat. Arvioinnissa tuli esille useita jatko-ohjelman valmistelun kannalta tärkeitä näkökulmia. Keskustelussa korostui vahvasti, Suomessa tehdyn pitkäjänteisen ohjelmatyön vaikuttavuus ja ainutlaatuisuus eurooppalaisessa kontekstissa, Asunto ensin – periaatteen merkitys, koko olemassa olevan asuntokannan käyttö sekä tarve asumisen järjestämiseen liittyvän sosiaalisen kuntoutuksen monipuolistamiseen mukaan lukien työllistymisen tukeminen. Riippumattoman kansainvälisen arvioitsijan loppuraportti valmistui alkuvuodesta 2011.

Raportti Suomen ohjelman vertaisarvioinnista on luettavissa FEANTSAN verkkosivuilta: <http://www.peer-review-social-inclusion.eu/peer-reviews/2010/the-finnish-national-programme-to-reduce-long-term-homelessness/synthesis-report-peer-review-finland-the-finnish-national-programme-to-reduce-long-term-homelessness/download>

Ympäristöministeriö ohjelman toimeenpanosta vastaavana organisaationa on seurannut ohjelman toteutusta myös osana tulossopimustaan.

Ohjelman määrällisten tavoitteiden toteutumista on arvioitu ARAn asunnottomuustilastojen perusteella suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Koko ohjelman toteuma sekä kaupunkikohtaiset tulokset esitetään tässä raportissa kohdassa 2.5.

2.3 Kansainvälinen yhteistyö

Ohjelma on herättänyt runsaasti kansainvälistä kiinnostusta ja kansainvälinen yhteistyö on ollut vilkasta ja monipuolista. Vähentämishjelmaa on esitelty useassa Euroopan maassa järjestetyissä tilaisuuksissa sekä eri maiden viranomaisille ja järjestöjen edustajille. Kansainvälisissä yhteyksissä on painotettu pitkäkestoisten yhteistyösuhteiden merkitystä ja pyritty vaikuttamaan aktiivisesti EU:n politiikkaan komission ja FEANTSAN järjestäminen tilaisuuksien kautta.

Ohjelma-arviointi toteutettiin EU-yhteistyönä. Ohjelmajohtaja on myös osallistunut Suomen edustajana vastaavaan marraskuussa 2010 järjestettyyn Portugalin asunnottomuusstrategian peer review – arviointiin.

Ympäristöministeriö oli aktiivisesti edustettuna ensimmäistä eurooppalaista asunnottomuutta käsitellyttä konsensuskonferenssia valmistelleessa komiteassa. Joulukuussa 2010 Brysselissä pidetyssä konferenssissa Suomen vähentämishjelmaa esiteltiin hyvänä esimerkkinä asunnottomuuden poistamiseen tähtäävästä kansallisesta politiikkaohjelmasta.

2.4 Ohjelmassa toteutettu kehittämissyö

Kehittämissyössä luodaan uudenlaista asunto ensin – periaatetta tukevaa jalkautuvaa moniammatillista työtettä, jolla voidaan puuttua vakaviin asumisen onnistumista vaarantaviin päihde- ja mielenterveysongelmiin. Kiinnostusta asunnottomien palvelujen kehittämiseen kuvaa, että vuosittain lokakuussa järjestettyihin valtakunnallisiin asunnottomuusseminaareihin on osallistunut vuosittain 200-300 alan ammattilaista.

Ohjelman käynnistyttyä 2008 koottiin laajasti koolle kutsuen asumisen ja asunnottomuuden eri tasojen asiantuntijoita (mielenterveyskuntoutujien, pitkäaikaisasunnottomien kunta- ja järjestötyöntekijöiden, nuorten, omakohtaisesti asunnottomuuden kokeneiden eli kokemusasiantuntijojen jne.) yhteiseen kehittämistyöhön. Osallistujat jakautuivat kehittäjäverkostoiksi, kullakin verkostolla oli oma kehittämisteema-alueensa. Kehittäjäverkoston työn jatkumona lähdettiin suunnittelemaan vielä teemallisesti jäsennellympää ja tavoitteellisempaa hanketta, jolloin syntyi Tekes-rahoitteinen Nimi ovesa –hankekokonaisuus.

”Nimi ovesa” oli Tekes-rahoitteinen kaksivuotinen asunnottomien palveluiden kehittämishanke, joka käynnistyi elokuussa 2010.. Tutkimusavusteisen kehittämishankkeen päämääränä oli kehittää hankkeeseen osallistuvien kumppaneiden palvelujärjestelmissä asunto ensin -periaatteisesti toimivia palveluita, jotka kohdentuvat sekä asunnottomuuden vähentämiseen että ennaltaehkäisemiseen.

Hankkeen keskeinen yhteiskehittämisen menetelmä oli kuntien ja hankekumppaneiden systemaattinen verkostotyö, jossa asiakasnäkökulmalla ja palveluiden käyttäjien kokemusasiantuntijuudella oli merkittävä rooli.

Hankkeeseen osallistuivat Espoon, Helsingin, Tampereen ja Vantaan kaupungit sekä Helsingin Diakonissalaitos, Silta-valmennusyhdistys ja Vailla vakinaista asuntoa ry. Hanketta koordinoi Socca. Myös aiemmin toimineen kehittäjäverkoston osanottajat muista ohjelmakaupungeista ovat voineet osallistua hankkeen tapaamisiin. Hankkeen keskeiset tulokset on koottu Asumissosiaalisen työn käsikirjaksi verkkosivuille www.asuntoensin.fi.

Hankkeen kokonaiskustannusarvio oli noin 2,7 miljoonaa euroa, josta Tekesin rahoitus kattoi puolet.

2.5 Ohjelman määrällisten tavoitteiden toteutuminen

Ohjelman mukainen määrällinen tavoite oli osoittaa pitkäaikaisasunnottomille asuntoja, tukiasuntoja tai hoitopaikkoja vuoteen 2011 mennessä kuntakohtaisesti seuraavasti:

Helsinki	750
Espoo	125
Vantaa	125
<u>Tampere, Turku, Lahti, Kuopio, Joensuu, Oulu ja Jyväskylä yhteensä</u>	<u>250</u>
yhteensä	1 250

Vuoden 2011 loppuun mennessä oli aiesopimuskaupungeissa otettu käyttöön kaikkiaan 1 519 pitkäaikaisasunnottomille tarkoitettua asuntoa ja tukiasuntoa. Ohjelman alkuperäinen määrällinen tavoite 1250 asuntoa ylittyi siten 269 asunnolla. Aiesopimuskaupunkien toimeenpanosuunnitelmiin mukainen tavoite ylittyi 208 asunnolla. Vuoden 2012 aikana otetaan käyttöön yhteensä 433 sellaista asuntoa, joiden toteutus on käynnistynyt ohjelmakauden aikana. Osa ohjelmaan kuuluneista hankkeista, yhteensä 191 asuntoa, saadaan käyttöön vuoden 2013 aikana. Kaikkiaan toteutuu siis yhteensä 2 143 sellaista pitkäaikaisasunnottomille tarkoitettua asuntoa, jotka ovat saaneet rahoituksensa vähentämishankkeen kautta.

Alla olevassa taulukossa esitettyjen määrien lisäksi RAY on myöntänyt Y-säätiölle, Jyväskylän katu-
lähetykselle, Kovaosaisten ystävät ry:lle, Kriminaalihuollon tukisäätiölle ja Sininauhasäätiölle rahoit-

tusta tukiasuntojen hankintaan koko ohjelmakaudella yhteensä noin 35 M€. Kaikkiaan on asuntoja ohjelmakauden rahoituksella hankittu tähän mennessä yli 360.

Tässä seurannassa on huomioitu ainoastaan vähentämishojelman aiesopimusten ja kaupunkien toimeenpanosuunnitelmien mukaiset hankkeet. Tiedossa kuitenkin on, että useissa kaupungeissa pitkäaikaisasunnottomille on osoitettu asuntoja myös ohjelman ulkopuolisista kohteista ja asuntokannasta. Arvioiden mukaan näiden asuntojen määrä on useita kymmeniä.

Kaupunkikohtaisesti asuntojen määrällinen tavoite on saavutettu lukuun ottamatta Vantaata ja Jyväskylää, joissa tavoite hankkeiden takapainotteisuuden ja viivästymisten vuoksi saavutetaan vuonna 2012.

Taulukossa 1 on esitetty määrällisen tavoitteen toteutuminen kaupunkikohtaisesti.

Taulukko 1

Toteutustilanne

Asutopaikat	Tavoite	Valmistunut ja käyttöönotettu 2008 - 2011	Käyttöönotetut/tavoite	Rakenteilla arvioitu valmistuminen / käyttöönotto 2012	Rakenteilla arvioitu valmistuminen 2013	Yhteensä
Helsinki	750	832	82	295	191	1318
Espoo	125	192	67	38		230
Vantaa	125	118	-7	88		206
Pks yht	1000	1142	142	421	191	1754
Muut yht	311	377	66	12		389
Tampere	140	148	8			
Turku	30	59	29			
Joensuu	20	22	2			
Jyväskylä	30	25	-5	12		
Kuopio	20	20				
Lahti	50	60	10			
Oulu	21	43	22			
Kaikki yhteensä	1311	1519	208	433	191	2143

2.6 Pitkäaikaisasunnottomuuden muutos 2008 – 2011

Oheisessa taulukossa on kuvattu pitkäaikaisasunnottomuuden muutosta ohjelmakaudella ARAn tilastoihin perustuen.

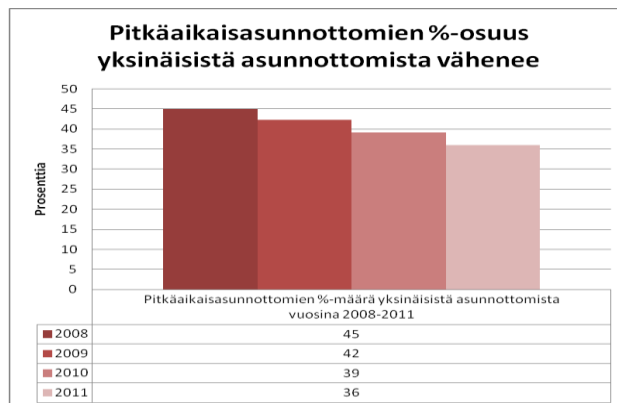
	yksinäisiä asunnottomia		joista pitkäaikais- asunnottomia		pitkäaikais- asunnottomia %		aiesopimusten mukaisia suunniteltuja asuntoaikoja yhteensä		uusia asuntoja	pitkäaikais- asunnottomia arvio
	2008	2011	2008	2011	2008	2011	2011	2012	2012	2012
Helsinki	3150	3400	1591	1240	51	36	832	1011	179	1061
Espoo	486	624	385	336	79	54	192	230	38	190
Vantaa	611	545	140	148	23	27	118	206	88	60
Tampere	608	351	214	96	35	27	148	148		996
Turku	347	332	245	151	71	45	59	59		151
Lahti	208	180	108	78	52	43	60	60		78
Jyväskylä	154	182	80	38	52	21	25	37	12	26
Kuopio	186	220	33	55	18	25	20	20		55
Joensuu	103	100	85	17	83	17	22	22		17
Oulu	112	40	50	31	45	78	43	43		31
Yhteensä	5954	5974	2931	2190	49	37	1411	1836	425	1765

*Espoon Kuninkaantien yksikkö (108 asuntoa) valmistui ARAn laskennan jälkeen loppuvuodesta 2011.

Pitkäaikaisasunnottomien tilastointi aloitettiin vasta 2008. Ohjelmakauden alkuvuosina täsmennettiin pitkäaikaisasunnottomuuden määrittelyyn liittyviä tulkintoja. ARAn tilastoissa käytetty pitkäaikaisasunnottomuuden määrittely kuuluu seuraavasti: ”Pitkäaikaisasunnottomalla tarkoitetaan henkilöä, jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä sosiaalisten tai terveydellisten syiden vuoksi yli vuoden mittaiseksi tai asunnottomuutta on esiintynyt toistuvasti viimeisen kolmen vuoden aikana.”

Tilastointiperusteissa on vuonna 2010 tehty muutos, kun pysyvästi hoitokodeissa ja vastaavissa yksiköissä asuvia ei enää ole laskettu pitkäaikaisasunnottomiksi.

Tilastovertailusta voidaan tehdä useitakin johtopäätöksiä. Ohjelmakaudella yksinäisten asunnottomien määrä on pysynyt käytännössä samalla tasolla, kun samaan aikaan ARAn tilastoima pitkäaikaisasunnottomien määrä on vähentynyt aiesopimuskaupungeissa 716 hengellä eli 25%, pitkäaikaisasunnottomien osuus asunnottomista on nyt 36%, kun se ohjelmakauden alussa (2008) oli 45%. Vaikka ohjelman määrälliset asuntotavoitteet selvästi ylittyivät, toteutui puolittamistavoite ainoastaan Tampereella, Jyväskylässä ja Joensuussa. Ohjelmakaudella käynnistyneiden hankkeiden valmistuessa vuoden 2012 aikana ollaan jo lähellä puolittamistavoitetta, ellei tule uusia pitkäaikaisasunnottomia. Tilastojen mukaan pitkäaikaisasunnottomuus on lisääntynyt Vantaalla ja Kuopiossa.

Ohjelman valmistelun yhteydessä sekä Viisaiden raportissa Nimi ovesa että ohjelmatyöryhmän raportissa arvioitiin, että pitkäaikaisasunnottomia on noin 1/3 kaikista asunnottomista. Pitkäaikaisasunnottomilla tarkoitettiin tässä yhteydessä eniten apua ja tukea tarvitsevaa ryhmää, pitkäaikaisasunnottomuuden kovaa ydintä, tähän ryhmään ei laskettu tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona asuvia. ARAn tilastojen mukaan kaikista pitkäaikaisasunnottomista 53 % eli 1169 asunnottomaa asuu tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona. Sellaisia pitkäaikaisasunnottomia, jotka eivät asu sukulaisten ja tuttavien luona on kaikkiaan 1021. Tähän lukuun verrattuna ohjelman puolittamistavoite on saavutettu ja selvästi ylitettykin.

2.7 ARAn investointiavustukset

Erytisryhmien investointiavustuksen myöntämisvaltuutta oli ARAlle varattu koko ohjelmakaudelle yhteensä 80 M€. Kaikkiaan vuoden 2011 loppuun mennessä ARA oli tehnyt varauspäätöksiä yhteensä 1542 asunnon toteutuksesta, joista 939 uudistuotantoa ja 603 perusrparannusta tai hankintaa. Investointiavustusta on myönnetty näille kohteille kaikkiaan noin 58 M€. Osa asunnoista on vasta rakenteilla ja valmistuu vuosien 2012–2013 aikana.

2.8 Tukihenkilöstön palkkaus

STM on myöntänyt avustuksia tukihenkilöstön palkkaukseen kaikille aiesopimuskaupungeille. Avustuksia on myönnetty yhteensä 10,3 M€, mikä olisi mahdollistanut kaikkiaan 205 uuden tukityöntekijän palkkaamisen asunnottomien palveluihin. Osa myönnetystä avustuksesta on hankkeiden viivästymisten vuoksi jäänyt käyttämättä ja palautuu. Avustuksella palkatun uuden henkilöstön kokonaismäärä on siten jonkin verran alle 200.

2.9 Asuntoloiden muunto-ohjelma

Asuntoloiden muunto-ohjelma on edennyt suunnitelmien mukaisesti. Tällä hetkellä Helsingissä on käytössä enää 144 asuntolapaikkaa ja 80 tilapäiseen kriisimajoitukseen tarkoitettua paikkaa. Loppujen asuntolapaikkojen osalta on tehty suunnitelmat niiden toiminnallisista muutoksista ja niiden korvaamisesta tuetulla asumisella. Suunnitelmien mukaisesti asuntola-majoittuminen Helsingissä loppuu kokonaan vuoden 2013 aikana.

Suoja-Pirtti ry:n Rukkilan asuntolan peruskorjaus toteutettiin RAYn avustuksella. Uuden yksikön, jossa on 21 tukiasuntopaikkaa, toiminta käynnistyi maaliskuussa 2011. ARA on tehnyt varauspäättöksen Kovaosaisten ystävät ry:n Kalevankadun asuntolan, Pelastusarmeijan Alppikadun asuntolan sekä Espoossa sijaitsevan Väinölä-kodin peruskorjauksesta. Alppikadun peruskorjaus valmistuu loppuvuodesta 2012 ja Kalevankadun alkuvuodesta 2013. Väinölä-kodin käyttöönotto siirtynee vuodelle 2014.

2.10 Asunnottomien vapautuvien vankien asumispalvelujen kehittäminen

RAY on ohjelmakaudella myöntänyt tukea kahden järjestön hankkeisiin, joissa on kehitetty vapautuvien vankien asumisen tukea. RAYn avustuksella on myös hankittu tukiasuntoja vapautuville vangeille. Jyväskylän Katulähetys on hankkinut kaikkiaan 18 tukiasuntoa ja Kriminaalihuollon tukisäätiö 22 asuntoa. Lisäksi KRITS on RAY-avustuksella saneerannut omaan kiinteistöönsä 5-soluasuntoa käsittävän asumisvalmennusyksikön. KRITS on myös koordinoanut vapautuville asumisen tukea tuottavien järjestöjen verkostoa (VAT-verkosto), joka osaltaan kehittää asumisen tukimuotoja vapautuville.

Rikosseuraamuslaitoksen Oma Koti -hankkeessa toimi erilliset ryhmät pääkaupunkiseudulla, Lahdessa, Jyväskylässä, Kuopiossa, Joensuussa ja Oulussa. Niissä oli Rikosseuraamuslaitoksen yksiköiden lisäksi edustajia kaupungeista ja järjestöistä. Ryhmissä on johtoryhmän ohjauksessa selvitetty rikosseuraamusasiakkaiden asunnottomuutta ja puutteita arjen taidoissa sekä kehitetty paikallisia yhteistyömalleja varsinkin erityistä tukea asumisen onnistumisessa tarvitsevien vapautuvien vankien asumispolkujen turvaamiseksi.

Vankilasta vapautuvista noin kolmannes – runsas neljännes on asunnon tarpeessa. Vailla vakinaista asuntoa on myös noin kolmannes ehdonalaisesti vapautuneista; muiden yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden tilanne on parempi. Arjen taidoissa on puutteita arviolta lähes joka kolmannelle suljettujen vankiloiden vangeista, joka neljännellä yhdyskuntaseuraamusasiakkaista ja runsaalla kymmeneksellä avolaitosvangeista. Hankkeen yhteydessä kehitettiin Arjen taitojen tietopankki.

Hankkeen aikana eri kaupungeissa otettiin käyttöön hyviä erilaisia toimintamalleja. Yleensä tehokainta on se, että asumistaitojen valmennus, palvelutarpeiden kartoitus ja vapautumisen suunnittelu aloitetaan jo hyvissä ajoin ennen vapautumista yhteistyössä sidosryhmien kanssa ja että myös asiakkaiden muut kuin asumiseen liittyvät tarpeet otetaan huomioon. Asumispalveluihin tulee sisältyä myös asumisen tukea. Esimerkkeinä muista hyvistä käytännöistä ovat mm. asuntotyöryhmä, yhdyshenkilörinki, yhteistyökumppaneiden vankilassa järjestämät infotilaisuudet, tiedotusmateriaali kaupungin palveluista ja koeasumiskokeilu.

Hankkeen tavoitteita on hyödyttänyt myös rikosseuraamusalalla tapahtunut uudistus- ja kehittämistyö: Kriminaalihuoltolaitos ja Vankeinhoitolaitos on yhdistetty samaan organisaatioon Rikosseuraamuslaitokseksi, mikä on mahdollistanut vaikuttavampien asiakasprosessien kehittämisen. Rikosseuraamuslaitoksessa on laadittu vapauttamiskäsikirja ja käynnistetty vapauttamisyksikkötoimintaa, mihin myös Oma Koti –hanke on voinut vaikuttaa.

Hankkeesta on laadittu erillinen loppuraportti Rikosseuraamuslaitoksen toimesta (liitteenä).

2.11 Asunnottomuuden ennaltaehkäiseminen

2.11.1 Nuorten asunnottomuuden ennaltaehkäisy

Nuorten tuetun asumisen kansallinen hanke oli RAY-rahoitteinen, Nuorisoasuntoliiton kordinoima hanke. Sitä toteutettiin yhdessä valtion, aiesopimuskaupunkien, kirkon ja järjestöjen kesken. Hankkeen yhteistyökumppaneina olivat Valtakunnallinen työpajayhdistys vastaten Startti parempaan elämään -hankkeen toteutuksesta viidellä paikkakunnalla, aiesopimuskaupunkien nuorisoasuntoyhdistykset sekä Hervannan Ässäkodit.

Hankkeen keskeinen lähtökohta oli ”Asunto ensin” -periaate, jonka ympärille luotiin laaja-alainen, kokonaisvaltainen ja elämän eri osa-alueet huomioiva, sosiaalista eheytymistä tukeva hanke. Tarkoituksena oli jalostaa ja juurruttaa uusia asunnottomuutta ja syrjäytymistä ennaltaehkäiseviä monialaisia toimintamalleja, kasvattaa nuorille tuotettavien palveluiden volyymia, nostaa esille ja levittää innovaatioita sekä hyviä käytäntöjä. Määrällisinä tavoitteina oli saada nuorille 600 asuntoa lisää ja palveluita 500 nuorelle. Nämä tavoitteet saavutettiin.

Sateenvarjohankkeen ensisijaisena kohderyhmänä olivat osaprojektien toimijat. Hyödynsaajia olivat myös kaikki muut nuorten aikuisten asunnottomuuden parissa toimivat tahot. Osaprojektien kohderyhmänä olivat 16–25-vuotiaat itsenäisen asumisen aloittamiseen tukea tarvitsevat nuoret sekä asumisessaan jo kriisiytyneet nuoret.

Hankkeen tavoitteisiin edettiin verkostoitumalla valtakunnallisesti ja alueellisesti. Monialaista yhteistyötä käynnistettiin, sitä vakiinnutettiin ja levitettiin. Hankkeen aikana kentältä löytyneitä innovaatioita ja hyviä käytäntöjä kuvattiin ja levitettiin. Keinoina olivat muun muassa prosessikuvaukset ja asumispolkujen mallintaminen. Edunvalvontatyön ja nuorten asunnottomuuden erityiskysymysten esiin nostaminen, rakennusmahdollisuuksiin vaikuttaminen ja ennaltaehkäisevän työn esiin nostaminen olivat myös hankkeessa nuorten asunnottomuuden ehkäisyyn käytettyjä keinoja. Lisäksi uusien yhteistyömuotojen pilotointia toteutettiin kansallisella ja alueellisella tasolla sekä hyviä käytäntöjä levitettiin valtakunnallisissa verkostoissa.

Nuorisoasuntojen rakentamiseen on myönnetty ARAn investointiavustusta 2 691 401 euroa ja RAYn investointiavustusta 4 926 000 euroa. STM:n Kaste-rahoituksen avulla on henkilöstöä nuorten tuettuun asumiseen lisätty noin 10 henkilötyövuoden verran.

Seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon on koottu kaikki asunnot, joita on rakennettu, tai jotka ovat valmistumassa aiesopimuskaupunkeihin. Taulukkoon on merkitty myös ne asunnot joiden rakentamisen suunnittelu on lähtenyt käyntiin vuosien 2009–2011 aikana. Valmistumisvuosi tai arvioitu valmistuminen on merkitty sulkuihin.

Asunto- tuotanto hankkeen aikana	Helsinki	Espoo	Vantaa	Tampere	Joensuu	Jyväskylä	Oulu	Kuopio	Lahti	Turku	Yht.
Rakennettu	65 (2011)	46 (2009) 53 (2010)	46 (2009) 48 (2010)	25 (2009)	27 (2009)		154			23 (2010)	487
Valmistuu	118 (2012)					12 (2012)					130
Käynnisty- mässä	21 (2012) 26 (2012)	70									117
Suunnit- teilla					39						39
Yhteensä	230	169	94	25	66	12	154			23	773

Hankkeen monipuolista, laajasti verkostoitunutta toimintaa on kuvattu yksityiskohtaisemmin Nuorisotasuntoliiton kotisivuilla: www.nal.fi. (Loppuraportti liitteenä).

2.11.2 Asumisneuvonnan valtakunnallinen ohjaus ja kehittäminen

ARA on myöntänyt lähiöohjelmasta aiesopimuskaupunkeihin uusien asumisneuvojen palkkaukseen kaikkiaan 320 536 €, millä on palkattu 12 asumisneuvojaa. Lisäksi ARA on myöntänyt avustusta Helsingin asumisturvakeskuksen pilotille kahden tutkijan palkkakustannuksiin vuoden 2011 loppuun saakka. ARA rahoituksella on toteutettu asumisneuvonnan taloudellista vaikuttavuutta selvittänyt tutkimushanke.

(YMra 7/2011 Asunnottomuuden vähentämisen taloudelliset vaikutukset;__YM 24.2.2011, linkki <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=377693&lan=fi>)

ARA:n johdolla toimiva asumisneuvontafoorumi on kokoontunut 7 kertaa. Foorumi työskenteli asumisneuvontatyön vakiinnuttamiseksi. Vuonna 2012 hyväksytyssä hallituksen asuntopoliittisessa toimenpideohjelmassa vuosille 2012-2015 esitetään valtion avustuksia myönnettäväksi 0,6 milj. euroa vuosittain asumisneuvojatoimintaan.

Asumisneuvontatyön vaikuttavuus

Asumisneuvojen työn vaikuttavuudesta on saatu sekä toimijoiden kokemukseen perustuvaa että vahvaa tutkimuksellista näyttöä. Helsingissä työskentelee tällä hetkellä 1 vastaava ja 14 asumisneuvojaa. Kahden vuoden aikana asumisneuvojen työllä on onnistuttu perumaan 148 oikeuteen asti edennyttä häätöprosessia. Tämän lisäksi maksu- ja hoitosuunnitelmia tehtiin 3682. Yhteistyötä tekevien kiinteistöyhtiöiden arvion mukaan asumisneuvonta voi vähentää häätöjä 30–50 %.

Kaupunkitutkimus Oy Seppo Laakson (Kostiainen & Laakso) tekemän asumisneuvonnan vaikuttavuustutkimuksen mukaan asumisneuvonta Helsingissä vähensi häätöjä vuosina 2001–2008 32 %. Muiden asumisneuvontaan panostaneiden kaupunkien kokemukset ovat samansuuntaisia. Kaupunkitutkimuksen raportissa mukaan asumisneuvonta tuo häätöjen vähenemisen kautta julkistalouteen ja kansantalouteen merkittäviä säästöjä, jotka ylittävät toiminnasta aiheutuvat kustannukset. Raportin mukaan yhden asumisneuvojan työn julkiseen talouteen tuottama säästö on vuodessa 43 000 – 85 000 euroa. 148 hädän peruuntumisen voidaan arvioida tuoneen julkistaloudelle yli 6 miljoonan euron säästöt.

3 Ohjelman muut toimenpiteet

3.1 Konseptikilpailu

Tampereen konseptikilpailun voittanut Suomen Erityisasunnot Oy:n kilpailuehdotus Keidas valmistui ja otettiin käyttöön vuonna 2011. 30-paikkaisen yksikön palveluntuottaja on AlfaKuntoutus Hervanta Oy.

Helsingin konseptikilpailun voitti Helsingin Diakonissalaitoksen ehdotus Rafael, jonka arvioitu käyttöönotto on vuonna 2013.

Espoon konseptikilpailuun ei tullut tarjouksia, joten sitä ei ohjelmakaudella toteutettu.

3.2 Viestintä

Ympäristöministeriön johdolla toimivassa viestintäryhmässä ovat olleet edustettuina ohjelman viestinnän kannalta keskeiset tahot. Ohjelman keskitetystä tiedotuksesta vastaavat Ympäristöministeriö ja ARA. Aiesopimuskaupungit vastaavat osaltaan paikallisiin hankkeisiin liittyvästä tiedotuksesta. Järjestöt ovat vastanneet hankkeisiinsa liittyvästä tiedotuksesta. Vähentämishojelmasta on laadittu oma esite ja ARAn www- sivuille on vähentämishojelmalle avattu oma sivusto. Ohjelman viestinnässä on hyödynnetty myös Nimi ovesa – hankkeen verkkosivuja www.asuntoensin.fi. Hankkeen englanninkieliset sivut www.housingfirst.fi ovat keränneet myös runsaasti ulkomaisia kävijöitä. Vähentämishojelma on saanut osakseen sekä paikallisesti että valtakunnallisesti paljon myönteistä julkisuutta. Myönteisyys on pitkälti perustunut paikallisten hanketoimijoiden ja kaupunkien aktiiviseen ja avoimeen tiedottamiseen.

3.3. Osallisuuden edistäminen

Vailla vakinaista asuntoa ry osallistui pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämis- ja poistamishojelman ohjausryhmän työhön vuosina 2008 -2011. Vailla vakinaista asuntoa ry perustettiin vuonna 1986 jotta yhteismajoituspaikoista päästäisiin eroon ja kaikille järjestyisi mahdollisuus itsenäiseen asumiseen. Tämän vuoksi ohjausryhmään osallistuminen katsottiin yhdistyksessä erityisen tärkeäksi.

Asunnottomien edunvalvojana toimiva valtakunnallinen kansalaisjärjestö toi ryhmään asunnottomuutta kokeneen henkilön, jotta asianosaisten osallisuus päätöksenteossa varmistuisi sekä toi ohjausryhmälle tiedoksi ruohonjuuritason ajankohtaisen tilanteen. Vva ry osallistui vuosina 2010-2012 Tekesin ja 4 kaupungin ja järjestöjen yhteisen kehittämishankkeeseen *Nimi Ovesa* jossa yhdistys vastasi asunnottomuutta kokeneiden osallisuuden varmistamisesta palveluiden suunnittelussa. Vva ry on ollut eurooppalaisen asunnottomien järjestöjen kattojärjestön Feantsan täysjäsen vuodesta 1998 ja levittänyt tietoa ohjelman etenemisestä Feantsan työryhmissä sekä seminaareissa.

4 Aiesopimuskaupunkien keskeiset tulokset

4.1 Helsinki

Aiesopimuksen mukainen tavoite on Helsingin osalta ylittynyt, kun ohjelman mukaisten hankkeiden lisäksi otetaan huomioon kohderyhmälle hankitut asunnot ja osoitetut kaupungin vuokra-asunnot. Kaikkiaan on ohjelmakaudella pitkäaikaisasunnottomille osoitettu 832 asuntoa, mikä ylittää ohjelman tavoitteen 82 asunnolla. Kaikkiaan on Helsingissä ohjelman puitteissa otettu käyttöön 8 erillistä tuetun asumisen yksikköä, joista suurin on 125 asuntoa käsittävä Aurora-talo ja pienin 21 asuntoa käsittävä Rukkilan asumisyksikkö. Hietaniemenkadun asunnottomien palvelukeskus on toteutettu kaupungin omalla rahoituksella.

Uusien tuetun asumisen yksiköiden toteutuksessa on erityistä huomioita kiinnitetty niiden sijoittamiseen kaupunkirakenteeseen, avoimeen tiedottamiseen ja yhteistyöhön yksiköiden naapuruston ja kaupunginosayhdistysten kanssa. Mahdollisten haittojen minimoimiseksi yksiköiden työntekijät tekevät ympäristötyötä.

Rakenteellisesti suurin ja myös kaupunkikuvassa näkyvä muutos on ollut perinteisen tilapäisen asuntola-asumisen väheneminen. Tällä hetkellä Helsingissä on käytössä enää 144 asuntolapaikkaa ja 80 tilapäiseen kriisimajoitukseen tarkoitettua paikkaa. Loppujen asuntolapaikkojen osalta on tehty suunnitelmat niiden toiminnallisista muutoksista ja niiden korvaamisesta tuetulla asumisella. Suunnitelmien mukaisesti asuntola-asuminen Helsingissä loppuu kokonaan vuoden 2013 aikana.

Nuorten asunnottomuutta on ehkäisty yhteistyössä Helsingin kaupungin kiinteistöviraston asunto-osaston kanssa. Lastensuojelun jälkihuollon tukiasuntojen määrää ja sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten asumisharjoittelupaikkoja on lisätty. Jälkihuollon tukiasunnoissa ja asumisharjoittelupaikoissa nuorella on asunnon lisäksi suunnitelmallinen sosiaaliohjauksen tuki asumiseen ja itsenäistymiseen.

Sosiaalivirasto ja Nuorisotasuntoliiton omistama tuettua asumista tuottava yhtiö Nal-Palvelut Oy ovat yhteistyössä alkaneet kehittää kohderyhmälle onnistuneita asumispolkumalleja. Helsingin sosiaalivirasto on hankkinut asumispalveluja harkinnanvaraisessa jälkihuollossa oleville nuorille ja samalla on tuetun asumisen toimintamalli on kuvattu ja laadittu yhdessä prosessikuvaukset. Kehittämisyhteistyöhön on koottu ohjausryhmä johtavista sosiaalityöntekijöistä. Tällä tavoin on voitu ehkäistä n. 45 nuoren asunnottomuutta ja tuettu nuoren itsenäistä selviytymistä. Samalla on toteutettu lastensuojelun rakennemuutosta, kun on voitu tarjota tuettu asuminen vahvemman laitosijoituksen sijaan.

Lisäksi NAL:n ja TPY:n Startti parempaan elämään- hankkeen yhteistyössä on jo syrjäytyneiden nuorten ja vakavassa syrjäytymisvaarassa olevien nuorten asunnottomuutta torjuttu ja osallisuutta lisätty reilun 40 nuoren kohdalla. Erityisesti Helsingin Diakonissalaitoksen käynnistämä Vamostoiminta, jonka yhteydessä mm. Startti-hankettakin toteutetaan, on tehnyt tiivistä yhteistyötä näiden nuorten asumisen järjestämiseksi sekä NAL:n paikallisyhdistys Nasta ry:n, Alkuasuntojen että Nuorisosäätiön kanssa.

Asumisneuvonta aloitti vakituisena työmuotona Helsingin sosiaalivirastossa vuonna 2006. Asumisneuvoja oli kiinteistöyhtiöissä viisi. Toiminta laajeni, kun sosiaalivirasto palkkasi vuonna 2009 seitsemän uutta asumisneuvojaa ja vastaavan asumisneuvojan sekä vuonna 2011 kolme uutta asumisneuvojaa. Helsingissä on 1 vastaava asumisneuvoja ja 14 asumisneuvojaa.

Asumisneuvotoimintaa kehitettäessä on huomioitu eri alueiden erityispiirteitä ja tarpeita, minkä vuoksi on syntynyt erilaisia toimivia alueellisia toimintamalleja. Riippumatta toimintamallista asu-

misneuvonnalla on pystytty ennaltaehkäisemään häätöjä ja asunnottomuutta. Säästöjä on saatu asukkaalle, sosiaalitoimelle ja kiinteistöyhtiöille.

Pitkäaikaisasunnottomien määrä on ohjelman toimenpiteiden ansiosta kääntynyt selvää laskuun. Vuoden 2011 lopussa Helsingissä oli 1240 pitkäaikaisasunnottomia kun heitä vuonna 2008 arvioitiin olevan 1591. Samaan aikaan on yksinäisten asunnottomien määrä jonkin verran lisääntynyt, 2011 yksinäisiä asunnottomia oli 3400 kun heitä 2008 oli 3150. Tilapäinen ja toistuva asunnottomuus on lisääntynyt, mikä lisää myös pitkäaikaisasunnottomuuden riskiä. Ilmiön taustalla on nähtävissä sekä taloudellisen tilanteen kiristyminen että vuokra-asuntomarkkinoiden kehitys ja muuttoliike pääkaupunkiseudulle. Selvästi on myös nähtävissä, että asunnottomien joukossa on enenevässä määrin sellaisia asunnottomia, joiden ainoa ongelma on kohtuuhintaisen vuokra-asunnon puute. Yksinäisistä asunnottomista 2500 asuu tilapäisesti sukulaisten ja tuttavien luona tai kiertelee asunnosta toiseen, heistä 700 arvioidaan olevan pitkäaikaisasunnottomia. Tässä ryhmässä on eniten niitä asunnottomia, joilla ei varsinaista tuen tarvetta ole. Pitkäaikaisasunnottomien ryhmässä on myös aiempaa enemmän alle 25 – vuotiaita nuoria ja maahanmuuttajataustaisia.

Vaikeasti sijoitettavia asiakasryhmiä ovat hoitoon kielteisesti suhtautuvat mielenterveysasiakkaat sekä erilaista käytöshäiriöistä kärsivät ja yhteisöasumiseen huonosti soveltuvat asiakkaat.

Suurin tarve on edelleen päihdeongelmaisten, keski-ikäisten asiakkaiden tuetun asumisen asumis- palveluissa ja suhteellisen omatoimisesti selviytyville suunnatuissa itsenäisissä pienasunnoissa.

4.2 Espoo

Ohjelman aikana Espooseen on valmistunut 192 uutta asuntoa asunnottomille. Lisäksi Olarinluoman vastaanottokodin laajennusosa, jossa on 38 asuntoa, valmistui helmikuun 2012 alussa. Espoo ylitti aiesopimuksessa asetetun määrällisen tavoitteen - 125 asuntoa - 105 asunnolla.

Väinölä-kodin muuttaminen tuetun asumisen yksiköksi on siirtynyt jatkokauden hankkeeksi.

Lisäksi Espoo on osoittanut nuorisoasuntojen rakentamista varten kolme tonttia Alku-Asunnot Oy:lle. Saunalahden (46 asuntoa) ja Tillimäen (53 asuntoa) kohteet ovat valmistuneet ohjelmakaudella ja Helmipöllönmäki on suunnitteluvaiheessa. Espoo on myös kehittänyt nuorten tuetun asumisen mallia Kaste-raham avulla.

Espoossa mielenterveys- ja päihdepalvelujen hoito- ja palvelujärjestelmää on kehitetty avohoitopainotteisemmaksi 2000-luvun puolivälistä alkaen ja esimerkiksi päihdehuollon kuntouttavan laitoshoidon hoitovuorokaudet ovat vähentyneet lähes 20 000 vrk:sta vuonna 2008 9400 vrk:een vuonna 2011. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma I on tukenut tämän tavoitteen saavuttamista.

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma I:n toteutumisen myötä nimenomaan ns., aiemmin vaikeasti asutettavien päihdeongelmaisten asunnottomien asuntotilanne on parantunut Espoossa. Heille on tarjolla nyt tuettua asumista, tehostettu tuettua asumista ja (tehostettua) palveluasumista ostopalveluna Helsingin Diakonissalaitoksen Kuninkaankalliolla ja tukiasumista ja (tehostettua) palveluasumista omana toimintana Olarinluoman palvelu- ja tukiasunnoissa. Olarinluoman vastaanottokodin peruskorjaus valmistui kesällä -12 ja asunnottomien tilannearviointin kehittämistyötä jatketaan mielenterveys- ja päihdepalveluiden ja aikuissosiaalityön yhteistyönä syksyn 2012 aikana.

Häätötilanteista ja niihin liittyvistä yhteistyökäytännöistä on laadittu kirjallinen suositus, jota on jalkautettu Espoonkruunu Oy:n, aikuissosiaalityön ja mielenterveys- ja päihdepalveluiden yhteisissä työpajoissa.

4.3 Vantaa

Vantaalla toteutettiin hankekauden aikana 118 asuntoa. Tavoite oli 125 asuntoa. Kaksi hankekaudelle suunniteltua kohdetta (Osmankäämintie ja Pähkinärinne) siirtyivät vuodelle 2012. Näissä kohteissa asuntoja tulee olemaan yhteensä 88. Hankkeiden viivästyminen johtui mm. kaavamuu-
tos valituksista.

Viidakkokujan tuetun asumisen yksikkö on tarkoitettu vantaalaisille mielenterveyskuntoutujille ja sijaitsee Vantaan Asolassa. Talo on valmistunut maaliskuussa 2010. Asuntoja talossa on 22, joista kaksi on kriisiasuntoja. Asukkaat asuvat itsenäisesti omissa kaksioissaan henkilökunnan ohjauksella ja tuella. Kriisiasuntojen tarkoitus on tarjota turvallinen ja tilapäinen siirtymävaihe jossa tavoitteena on esim. omaan kotiin itsenäiseen asumiseen siirtyminen tai asukkaan toimintakyvyn arviointi. Viidakkokujalla työskentelee 6 työntekijää kahdessa vuorossa 7 päivänä viikossa. Lisäksi yöaikaan asukkailla on mahdollisuus soittaa päivystyspuhelimeen.

Tähkä on 15-paikkainen asumisyhteisö joka soveltuu parhaiten niille, jotka kokevat yhteisöllisesti tuetun asumisen ja vertaistuen antavan tukea raittiin elämäntavan vahvistamiseen. Tähkässä asukkaat vastaavat itse arjen sujumisesta kuten ruuanlaitosta, vaatehuollosta sekä päivittäisistä perustoiminnoista. Tähkässä asuminen on määräaikaista ja kestoltaan noin yksi vuosi. Tähkän jälkeen kullekin asukkaalle pyritään löytämään pysyvä, mahdollisimman tarkoituksenmukainen asu-
mismuoto. Tähkän asunnot ovat kalustettuja pienyksiöitä, joista asukas maksaa vuokran ja asiakasmaksun.

Simonpirtti sijaitsee Vantaan Simonkylässä. Simonpirtissä on 24 paikkaa pysyvään asumiseen ja 2 lyhytaikaiseen asumiseen tarkoitettua paikkaa. Pysyvässä asumisessa asukkailla on yhden hengen huoneet, joissa kaikissa on oma kylpyhuone ja WC. Lyhytaikaiseen asumiseen on varattu kahden hengen huone. Lyhytaikaista kuntouttavaa asumista voidaan tarjota henkilöille, joilla on päihteiden käyttöön liittyvä asunnon menettämisen uhka ja jotka eivät terveydentilansa vuoksi sovellu päihdepalvelujen laitospaikkoihin

Simonpirtti ei edellytä asumista edeltävää raittiutta, mutta asuminen on päihteetöntä. Henkilökunta on paikalla ympäri vuorokauden. Asumaan tulevat asukkaat tekevät vuokrasopimuksen suoraan palveluntuottajan Ratamokoti Oy:n kanssa. Asiakkaat maksavat vuokran ja maksukyvyn mukaisen asiakasmaksun.

Nuorten asunnottomuuden ehkäisemiseksi aloitettiin Vantaan Laurinkodin kanssa kirkon rahoittama kehittämishanke, jossa Laurinkodin asukkaille etsittiin asumisen jatkopolkuja. Laurinkodissa on mahdollista asua enintään kaksi vuotta tuetusti (kaupunki ostaa palvelut kahdeksi vuodeksi asu-
kasta kohti), jonka jälkeen asumisen polun pitää jatkua muualla.

Vantaan omat ovet – hankkeen tavoitteena oli mielenterveyskuntoutujien asumispolkujen mallin-
taminen. Hanke on koontanut yhteen moniammatillisen ja yli sektorisen etsivän asunnottomuustyön ryhmän. Ryhmän tarkoituksena on kartoittaa vantaalaista asunnottomuutta, tutustua, verkostoi-
tua ja pitää toimijat ajan tasalla asunnottomuuteen liittyvissä kysymyksissä. Etsivän asunnotto-
muustyön rooli korostuu vaiheessa, jossa Vantaalle konkreettisesti rakennetaan pitkäaikaisasun-
nottomuusohjelman mukaisia asuntoja.

Marraskuun 2011 tilanteen mukaan Vantaalla yksinäisten asunnottomien määrä Vantaalla on pysynyt lähes ennallaan hankekauden aikana. Ulkona ja ensisuojuissa majoilevien sekä erilaisissa laitoksissa ja huoltokotityyppisissä asumispalveluissa asuvien osuus lisääntyi edellisvuodesta. Myös vapautuvien vankien asunnonsaanti vaikeutui. Suurimman asunnottomien ryhmän Helsingin tapaan muodostivat sukulaisten ja tuttavien luona asuvat. Heidän määränsä kuitenkin vähentyi edellisvuoteen nähden 28 henkilöllä. Asunnottomien naisten ja alle 25-vuotiaiden nuorten asunnottomuus lisääntyi reilusti. Naisia oli 113 enemmän asunnottomana ja nuoria 77 kuin vuonna 2010. Heistä joka viides oli pitkäaikaisasunnoton. Yllättävää on, ettei Vantaalla selvityksen mukaan esiintynyt maahanmuuttajien asunnottomuutta lainkaan, kun vielä vuosi sitten heitä oli asunnottomana 40. Vantaan asunto- ja sosiaalitoimen kautta asunnon sai 142 henkilöä. Heistä 50 oli pitkäaikaisasunnotonta.

4.4 Tampere

Tampereen aiesopimus sisälsi viisi kohdetta, joista kolme alkoi vuoden 2009 aikana. Kaikkiaan valmistuneissa ja käyttöön otetuissa kohteissa on 148 asuntoa.

Härmälän tukiasumisyksikkö on tarkoitettu tamperelaisille vaikeasti asutettaville päihde- ja mielenterveyskuntoutujille, joilla on taustalla pitkäaikaisasunnottomuus. Työotteena on kuntouttava, voimavara- ja ratkaisukeskeinen ja palveluohjauksellinen työote. Asumisessa ei edellytetä päihde- ja teetttömyyttä. Toiminnan tavoitteena on, että asiakas kuntoutuu omaan itsenäiseen asumiseen.

Hankkeen toteuttamiseksi TVA Oy kunnosti 22 vuokra-asuntoa. Tampereen A-kilta vuokrasi asunnot TVA:lta ja solmi vuokrasopimukset asukkaiden kanssa. Asunnot ovat 37,5 neliöisiä.

Lähes jokainen tukiasumisyksikköön on muuttaessaan tuonut mukanaan vain muutaman muovikassin, joihin on mahtunut kaikki omaisuus. Tästä on omaohjaan tukemana lähdetty rakentamaan omaa kotia tykötarpeineen. Arjen tuki on ollut yhdessä ruuanlaittamista, kaupassa käyntiä, siivoamista ja ohjaamista hygienian hoidossa. Virastoasioimiseen asukkaat ovat myös tarvinneet säännöllisesti tukea.

Haasteellisimmaksi työksi tukiasumisessa on koettu asiakkaan saaminen psyykkisten mielenterveyden häiriöiden vuoksi tarvitsemaansa hoitoon.

Työmuoto on hankeajana osoittanut tuloksellisuutensa: vaikeasti asutettavien kohdalla on onnistuttu rakentamaan tie tukiasumisesta itsenäiseen vuokra-asumiseen ja usea kykenee pitämään asuntonsa saamansa tuen avulla.

Hervannan Ässäkodit valmistuivat joulukuussa 2009. Kohteessa on 20 asuntoa alle 29-vuotiaille ja 5 asuntoa päihde- ja mielenterveyskuntoutujille. Tukiasukkaalla voi olla päihde- tai mielenterveysongelmia sekä rikostaustaa. Asiakkaat ovat ohjautuneet S-Asunnoille päihde- ja mielenterveyspalvelujen asiakasohjaus Loiston tai lasten ja nuorten palvelujen asiakasohjaus Luotsin kautta. Asumisen kesto on vaihdellut 2 kuukaudesta 18 kuukauteen. Palvelussa on ollut yhteensä 50 asukasta. Toimintamalli on kuvattu osana NAL:n hanketta yhteistyössä palveluntuottaja Sinividan kanssa.

Tampere hankkii tiiviisti tuettua asumista myös Tampereen seudun nuorisoasunnoilta Tiitu-hankkeelta. Muorten asumisen polkujen rakentamiseksi on Tiitu, Hervannan Ässäkodit ja Silta-valmennuksen nuorten työpajan Startti-valmennus ovat tehneet tiivistä yhteistyötä.

Silta-Valmennusyhdistyksen Oma ovi –hanke käynnistyi maaliskuussa 2009 ja hankkeen tavoitteena oli tarjota tukiasuntoja vankilasta asunnottomana vapautuville tamperelaisille sekä kriminaali-

huollon asiakkaille. Tukiasumisella tähdättiin myös päihdehaittojen ja uusintarikollisuuden vähentämiseen.

Hankkeessa aloittaneista 70 asiakkaasta 66 % prosentille löytyi jokin asumisratkaisu hänen päättäessään hankkeessa. Niistä 23 asiakkaasta, joille jatkopolkua ei löytynyt lähes kaikki katosivat palvelusta. Vajaa kolmannes 28% päättäneistä eteni joko tukiasuntoon tai omaan vuokra-asuntoon.

Hankkeen kokemuksia suhteessa tavoitteisiin voidaan tiivistää seuraavasti:

-asunnottomat rikostaustaiset ovat kirjava joukko, jonka tarpeet ja valmiudet asumisen ja tukipalvelujen osalta vaihtelevat huomattavasti. Tyypillistä heille on "ees-taas" -tyyppinen elämä, jossa edetään, pudotaan ja taas noustaan ja yritetään uudestaan. Palvelujärjestelmän on erittäin haastavaa vastata tähän ailahtelevaisuuteen. Hankkeessa tähän pyrittiin vastaamaan kiinnipitävällä otteella ja matalalla kynnyksellä.

Pirkanmaan Sininauha ry aloitti toimintansa Hervannan Sininauhakodeissa helmikuussa 2011. Kohderyhmänä ovat tamperelaiset asunnottomat päihde- ja mielenterveysongelmaiset, joille tarjotaan asumispalvelua kuntouttavalla työotteella kuudessatoista tuetun (palveluasuminen) ja kuudessatoista tehostetun tuen asunnossa (tehostettu palveluasuminen). Asunnot ovat kalustettuja ja asuminen on päihtetöntä. Huoneet sijaitsevat samassa talossa kahdessa eri kerroksessa, joissa kummassakin on oma henkilökuntansa.

Alfakuntoutus aloitti toimintansa helmikuussa 2011 väliaikaisissa tiloissa Pohjolankadulla, (lähellä Tampereen keskustaa) ja siirtyi kesäkuussa nykyiselle sijainnilleen uusiin, vastavalmistuneisiin tiloihin Hervantaan, Väkipyränkadulle. Tukiasumisyksiköllä on käytössään 30 rivitaloyksiyötä, asunnot ovat valmiiksi kalustettuja ja asuminen on päihtetöntä. Tukiasumisyksikön palvelun kohderyhmänä ovat pitkäaikaisasunnottomat päihde- ja mielenterveyskuntoutujat.

Asuntotoimen marraskuussa 2011 tekemän selvityksen mukaan yksinäisiä tamperelaisia asunnottomia oli vuoden 2011 marraskuussa 351 henkilöä. Luku on alhaisin 2000-luvulla. Myös pitkäaikaisasunnottomuuden puolittamistavoite on saavutettu. Vuonna 2011 tamperelaisia yksinäisiä pitkäaikaisasunnottomia oli 96. Heidän lukumääränsä on vähentynyt vuosittain vuodesta 2008 alkaen, jolloin luku oli 214. Vuonna 2009 heitä oli 155 ja seuraavana vuonna 124. Ohjelmakauden aikana pitkäaikaisasunnottomuus on vähentynyt 55 prosenttia.

4.5 Turku

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa lähdettiin toteuttamaan Turussa kahta eri polkua. Asumisneuvojatoimintaa laajennettiin ja vakinaistettiin. Tätä kautta on onnistuttu estämään asumisen päättymistä eri syistä aiheutuviin häätömenettelyihin ja sitä kautta ennaltaehkäisemään asunnottomuuden lisääntymistä. Toinen tapa osallistua ohjelmaan on ollut TALK -hankkeen toteuttaminen. Kaupungin vuokrataloyhtiö TVT Asunnot Oy ja sosiaali- ja terveystoimi saivat hankkeella aikaan 60 uutta päihdehuollon tukiasuntoa. Asunnot on hajautettu eri puolille kaupunkia TVT Asuntojen kohteisiin yksittäisinä asuntoina, joihin tuki on tuotettu osana päihdehuollon asumispalveluja. Hankkeen toiminta vakinaistettiin vuoden 2012 alusta osaksi omaa palvelutarjontaa.

TALK -hanke aloitti toimintansa lokakuussa 2009. Asuntojen ja tukiasunto-ohjaajien määrä kasvoi vaiheittain hankkeen edetessä siten, että lopputilanteessa hankkeessa työskenteli viisi ohjaajaa. Kaikki asumisensa aloittaneet täyttivät pitkäaikaisasunnottomuuden kriteerit. Vuokrasopimukset ovat olleet määräaikaisia ja asukkaat ovat tehneet vuokrasopimukset itse. Väluvuokrausta ei ole käytetty. Asukkaat valikoituivat hankkeeseen ympärivuorokautisesti valvotusta asumispalvelusta

tai päihdekuntoutuksesta. Tuki räätälöitiin asukkaille yksilöllisten elämäntilanteiden ja omien tavoitteiden mukaisesti. Yhteistyötä on tehty tiiviisti viranomaistoimijoiden ja asukkaiden lähiverkostojen kanssa. Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän yhdessä laatima asiakassuunnitelma on toiminut työskentelyn lähtökohtana.

Asukkaita on ohjattu tarpeen vaatiessa katkaisuhuoltoon ja intervallijaksoille asumispalveluihin ja kuntoutumishoitoyksikköihin. Asumisen onnistuminen on sidoksissa asumisen taitojen ja elämäntilanteen vahvistumiseen. Tulokset toiminnasta ovat rohkaisevia. Kun asiat sujuvat voidaan tuetun asumisen palvelu purkaa, ja asukkaalla on mahdollisuus jäädä asumaan sijoilleen. TVT Asunnot osoittaa tällöin päihdehuollon tukiasumistoiminnan käyttöön korvaavan asunnon uutta asukasta varten. Hankekaudella jouduttiin keskeyttämään vähemmän asumisjaksoja viranomaisten toimesta kuin saatiin itsenäistettyä onnistuneita asumisia. Asuttaminen on onnistunut paremmin kuin ennalta käsin arvioitiin.

Suurimpana ongelmana asuttamisessa on nähty asukaskandidaattien aiemmat velat TVT Asunnot Oy:lle. Pitkäaikaisasunnottomuuden taustalla on usein häätöjä ja eri syistä aiheutuvia vahingonkorvausvelvoitteita entisistä vuokrasuhteista. Neuvotteluja sosiaali- ja terveystoimen edustajien ja TVT Asuntojen kanssa on käyty mutta ratkaisuja ongelmiin ei ole aukottomasti löydetty. ARA:n vuosittaisen asunnottomuuskartoituksen tulosten perusteella tuetun asumisen lisääminen on vähentänyt tilastoitua asunnottomuutta lähes kolmanneksen. Palvelurakennetta on muutoinkin kehitetty tukiasumista suosivaan suuntaan. Asumisen ostopalvelujen kilpailutuksen myötä tuetun asumisen palveluita ostetaan entistä enemmän myös yksityisiltä palvelun tuottajilta. Kaupungin omassa palveluntuotannossa ollaan uudistusten myötä siirtymässä hoito- ja huoltokotityyppisestä asuttamisesta pienryhmäkoti- ja palvelukotien suuntaan. Näillä keinoin on mahdollista löytää yhä useammille asukkaalle tarkoituksenmukaisia asumisen muotoja. Asumispalvelut pyritään järjestämään asiakkaan itsenäisyyttä ja itsemääräämisoikeutta korostaen.

4.6 Lahti

Lahdessa on vähentämishankkeen puitteissa toteutettu ja otettu käyttöön kaikkiaan 61 asuntoa pitkäaikaisasunnottomille kolmessa eri kohteessa (Puntarin palvelutalo 27 asuntoa, Nikulan tuetun asumisen yksikkö 23 asuntoa, Lea-asunnot 11 asuntoa). Lisäksi Y-säätiön, Lahden Talojen ja muuta kautta on vuosittain hankittu asuntoja pitkäaikaisasunnottomien käyttöön. Y-säätiön kautta on vuosina 2009 - 2011 hankittu 19 asuntoa ja Lahden Talojen ja muiden kautta 8 asuntoa eli yhteensä 27 asuntoa.

Hanketyön asiakkuuteen ja tuettuun asumiseen tullaan sosiaalityön kautta. Asuttamisprosessi käynnistyy tukiasuntohakemuksen jättämisellä. Sosiaalityöntekijä tekee sosiaalityön tilannekartoituksen asiakkaan tapaamisen pohjalta. Kartoituksessa hyödynnetään tarpeen mukaan asiakkaan tukiverkostojen sekä yhteistyökumppaneiden asiantuntemusta. Hanketyöntekijät haastattelevat mahdollisuuksien mukaan asiakkaat ennen asuttamispäätöstä. Jo tässä vaiheessa pyritään sitouttamaan asukas tukityöskentelyyn ja kerrotaan säännöistä ja työtavoista. Haastattelut pyritään tekemään siinä paikassa, josta asiakas asuntoa hakee, mutta tarpeen mukaan, esimerkiksi sairaalossa, päihdehuoltoyksiköissä tai videoneuvotteluna vankilaan. Näissä verkostotapaamisissa haastatteluun osallistuu myös kyseisen tahon yhteyshenkilö. Keskustelun pohjana toimii Tukiasiakkaan arjen taidot ja tuen tarve -lomake, jossa selvitetään mm. terveystilannetta, päihteiden käyttöä, asioiden ja kodinhoitotaitoja sekä tuen tarvetta. Asuttamisessa tavoitteena on oikeanlaisen asuimuodon löytyminen yhdistettynä tarkoituksenmukaiseen tukeen.

Asuttamisesta tehdään päätös asuttamistiimissä, joka kokoontuu kerran kuukaudessa. Samalla sovitaan mahdollisista tukikäynneistä. Äkillisessä kriisissä voidaan tukiasuminen myöntää myös ilman asuttamistiimiä.

Asuttamistiimin myöntämät tukiasunnot ovat sosiaali- ja terveystoimen välivuokraamia asuntoja. Asumisvaihtoehtoina on tuettu asuminen Nikulan tai Puntarin ja siihen kuuluvat Launeen erityisasunnot (LEA) vuoden 2011 marraskuusta lähtien. Näissä yksiköissä henkilökunta on paikalla. Nikulassa on henkilökuntaa paikalla 7-22. Valvonta on tiukkaa esimerkiksi päihteiden käytön suhteen. Lisäksi on hajasijoitetut asunnot, joihin sosiaaliohjaajat tekevät tukikäyntejä tarpeen mukaan.

Tukiasuntoon asuttamisen kriteerinä on asunnottomuus tai sen uhka sekä vaikeus saada asuntoa yleishyödyllisiltä tai yksityisiltä asuntomarkkinoilta. Puntarissa on lisäksi kriteerinä 55-vuoden ikä tai heikko toimintakyky. Puntari eroaa muista tukiasunnoista myös siinä, että se on tarkoitettu pysyvämmäksi asumismuodoksi. Muutoin tavoitteena on tukiasukkaiden siirtyminen vapaille asuntomarkkinoille.

Hankkeessa kehitetyn työmallin avulla on pystytty asuttamaan henkilöitä, joita ei ilman kehitettyjä tukitoimia olisi voitu asuttaa hajasijoitettuihin tukiasuntoihin, tai muihin yksiköihin. Työmalli on antanut mahdollisuuden puuttua ajoissa ongelmatilanteisiin ja näin ollen on monesti välttytty esim. hädöiltä ym. hankaluuksilta, asiakkaiden elämänhallinta ja terveys lisääntynyt. Verkostotyö yhteistyötahojen kanssa on tehostunut ja laajentunut.

Pitkäaikaisasunnottomuus on Lahdessa vähentynyt selvästi, vaikka puolittamistavoitetta ei saavutettukaan (2011: 78, 2008: 108). Yksinäisten asunnottomien asunnottomuuden vähentyminen (2011:180, 2008:208) selittyy käytännössä vähentämishojelman toimenpiteiden vaikutuksella. Uusien tuetun asumisen yksiköiden myötä on suurimmasta osasta asuntolapaikkoja luovuttu.

Lahti on toteuttanut ohjelmasta ITE-arviointia, jota tultaneen hyödyntämään koko ohjelman jatko-työskentelyssä.

4.7 Joensuu

Joensuun pitkäaikaisasunnottomien määrä on hankkeen aikana vähentynyt. Marraskuussa 2011 Joensuussa oli 100 yksinäistä asunnottomia, joista 17 pitkäaikaisasunnottomia, vuonna 2008 pitkäaikaisasunnottomia oli 85.

Hankkeessa käynnistettyjen uusien toimintojen lisäksi kaupungilla on asunnottomien sosiaalityöntekijä, joka ohjaa asiakkaita käynnistyneiden palvelujen piiriin. Utran/Sovatekin kuntoutumisyksikössä on puolestaan sosiaalityöntekijä, joka tekee sosiaalityötä yksikön sisällä ja pitää yhteyttä mm. asunnottomien sosiaalityöntekijään. Myös Joensuun kodit Oy:n kanssa asunnottomien sosiaalityöntekijä tekee yhteistyötä vuokra-asuntojen saamiseksi sekä häätöjen ennaltaehkäisemiseksi. Näiden yhteisten toimenpiteiden vaikutuksesta pitkäaikaisasunnottomuutta on saatu vähennettyä.

Nuorille mielenterveyskuntoutujille on kehitetty yhteisöotalo Jokikievarin myötä portaittainen tuetun asumisen toimintamalli. Talossa on 17 asuntoa ja 6 tukityöntekijää. Aasukkaat valitaan kaupungin mielenterveyskeskuksen ehdotuksesta yhteisessä asukasvalintatyöryhmässä. Vuokrasopimuksessa noudatetaan neljän viikon määräaika, jonka jälkeen sopimus on toistaiseksi voimassaoleva. Henkilökunta on kontaktissa asukkaaseen vähintään kolme kertaa viikossa, kontakti pyritään otamaan päivittäin. Jokikievari on välivaihe, jonka jälkeen tavoitteena on, että asukas siirtyy omaan itsenäiseen asuntoon.

Vuoden 2011 aikana 12 henkilöä on siirtynyt Jokikievarista itsenäisempään asumiseen. Yksilöllisen kuntoutuspolun löytämiseksi asukkaille on Jokikievarin henkilöstön kanssa sovittu yhdyshenkilöt mielenterveyskeskuksesta, lastensuojelusta, aikuissosiaalityöstä, maaseutualueiden sosiaalityöstä sekä Sovatek -säätiöstä. Yhteistoimintaverkoston kanssa on sovittu säännöllisistä palaverista ja tavoitteellisesta yhteistyöstä. Kuntouttavan työtoiminnan kanssa on myös sovittu yhteistyön tiivistämisestä. Toimintamallia kehitetään ja arvioidaan säännöllisissä toimijaverkoston yhteistyökokouksissa.

Päihdeongelmaisten asumisen tuki alkoi kaupungin ylläpitämässä Utran kuntoutumisyksikössä. Toiminta on siirtynyt 1.1.2011 Sovatek –säätiön hoidettavaksi. Tilajärjestelyjen vuoksi toiminta on muuttunut itsenäistä asumista tukevan päivä kuntoutuksen suuntaan. Päiväkuntoutus on avohoidollista päihdekuntoutusta, joka toteutetaan 4 viikon jaksona kurssimuotoisena. Jokaiselle alkavalle kurssille valitaan enintään 8 asiakasta. Kesken kurssia ei oteta uusia asiakkaita.

Päiväkuntoutus sopii asiakkaalle, joka tavoittelee päihteetöntä elämää sekä tarvitsee tukea ja selviytymiskeinoja elämänhallintaan ja itsenäiseen asumiseen. Päiväkuntoutuksessa kaikki työskentely tapahtuu ryhmässä yhteisohjoidon menetelmillä 5 päivänä viikossa. Päiväkuntoutuksesta saadut kokemukset ovat rohkaisevia, asiakkaiden valmiudet selviytyä arjessa ja itsenäisessä asumisessa ovat vahvistuneet. Päiväkuntoutuksessa on ollut 15 asiakasta.

Asumisen kuntouttavia paikkoja on ollut käytössä yksi Joensuun Kodit Oy:ltä vuokratuissa 3 h +k asunnossa.

4.8 Jyväskylä

Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelman ensimmäisen vaiheen alkaessa vuonna 2008 pitkäaikaisasunnottomia oli Jyväskylässä 80 henkilöä. Hankkeen päätyttyä vuonna 2011 pitkäaikaisasunnottomuus oli saatu tavoitteiden mukaisesti puolitettua ja heitä oli 38 henkilöä

Jyväskylän kaupungin tavoitteena oli hankkeen aikana vuosina 2009 - 2011 järjestää pitkäaikaisasunnottomille 30 asuntoa. Jyväskylän katulähetys remontoi hankkeen aikana kohderyhmälle 25 asuntoa. Jyväskylän Nuorisoasuntojen / Jyväskylän Nuoriso- ja Palveluasunnot Oy:n 13 asuntoa valmistuvat kesällä 2012. Hankesuunnitelman mukainen kohde siirtyi Korpilahdelta Säynätsaloon. Viertola (Sorvaajantie 2) valmistuu vuoden 2012 aikana. Yksikköön tullaan hakemaan Kaste-rahoitusta kahdelle työntekijälle.

Jyväskylän Katulähetys ry:n tavoitteena oli remontoida Kalliomäkeen (Koluntie 99) asunto 12 ja Etappiin (Vähämäentie 78) 5 nuorelle pitkäaikaisasunnottomalle. Katulähetysten tavoite ylittyi sillä kohderyhmälle remontoitiin lisää vielä 13 ihmiselle asunnot. Vanhatie 13:een valmistui 5 yksiotä ja Pupuhuhdantie 14:stä ostettiin kaksio (2 asukasta). Kalliomäellä olevaan Toivonlinnaan valmistui hankkeen aikana 6 henkilölle asunto. Kolme Kaste-rahoituksella palkattua asumisohjaajaa on työskennellyt Kalliomäellä ja Etapissa.

Jyväskylän kaupunki palkkasi asumisneuvojan yhdessä vuokratuoyhtiöiden kanssa ajalle 2009 – 2011. Asumisneuvoja palveli hankkeen aikana 689 asiakasta. Asumisneuvoja kävi 659 puhelinneuvottelua asiakkaiden kanssa. Asiakkaat kävivät asumisneuvojan luona 292 kertaa. Asumisneuvoja kirjoitti 430 lausuntoa asiakkaan tilanteesta pääasiassa vuokranantajille. Asumisneuvonnan asiakasmäärät ovat kasvaneet vuosittain (2009 oli 71 hlöä, 2010 oli 243 hlöä ja 2011 oli 375 hlöä). Asumisneuvoja teki paljon yhteistyötä vuokranantajien ja viranomaisten kanssa sekä osallistui kotikäynnille ja verkostopalaveriin.

Jyväskylän kaupungin aikuissosiaalityön ja perusturvan palveluyksikössä käynnistyi omana toimintana sosiaalisen isännöinnin Asu Ite- pilottihanke vuosille 2010–2011. Työskentelyn avulla tuetaan noin kymmentä asiakasta kerrallaan itsenäiseen asumiseen. Asiakkaat ohjautuvat palveluun SAS (selvitä, arvioi, sijoita) ryhmän kautta. SAS ryhmä on kokoontunut noin kerran kuukaudessa. Vuonna 2010 tehtiin 14 sosiaalisen isännöinnin sopimusta ja isännöinti päättyi 4 henkilölle. Vuonna 2011 tehtiin 12 sopimusta, isännöinti päättyi 15 sopimuksen osalta. Palvelu onnistui erinomaisesti, sillä ainoastaan yhden asiakkaan vuokrasopimusta ei ole uusittu sosiaalisen isännöinnin jälkeen.

Rikosseuraamusviraston Oma koti – projektiin liittyvällä Köyhyysraha- hankkeella järjestettiin vuonna 2010 vapautuville vangeille ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaille asumisen tukea yhteistyössä Keski-Suomen Martat ry:n, Jyväskylän Katulähetys ry:n ja Mielenterveyden keskusliiton kanssa. Vuonna 2011 Rikosseuraamuslaitos osti Jyväskylän kaupungilta yhden asukasohjaajan palvelun. Tälle kohderyhmälle tehtiin 8 sosiaalisen isännöinnin sopimusta vuonna 2011.

4.9 Kuopio

Kuopiossa paneuduttiin hankkeen aikana entistä tehokkaammin ennaltaehkäisemään asunnottomuutta ja parantamaan asunnottomien palveluja sekä luomaan uusia asuntoja pitkäaikaisasunnottomille. Hankkeen innoittamana yhdistettiin kilpailutuksen sallimissa rajoissa kaupungin viranomaisten, vuokranantajien ja palveluntuottajien, lähinnä yleishyödyllisten yhdistysten, voimavarat asunnottomuuden ehkäisemiseksi.

Kuopion aiesopimuksen mukaisesti Työterapinen yhdistys ry /TTY asunnot Oy rakensi ARAn investointiavustuksella uuden Patakukkulan asunnottomien palvelukeskuksen. Tämä korvasi entisen ensisuojan ja loi tilalle 8 paikkaisen asunnottomien päivätyksen, starttihuoneita ja 20 uutta rivitaloyksiyötä.

Asukkaita Patakukkulan rivitaloasunnoissa (uusi + vanha) on vuonna 2011 ollut 62 eri asukasta. Vuoden aikana on muuttanut pois 39 asukasta, joista 25 on saanut oman normaalin vuokra-asunnon. Asumispäivystyksessä on vuonna 2011 ollut 117 eri yöpyjää, joista 48 on siirtynyt kartoitusjaksolle. Kartoitusjaksolla vuonna 2011 olleista 52 asujasta 35 siirtyi asumaan rivitaloihin.

ESR-rahoitteinen Asumisen tukeminen työllistymisen edistäjänä – Atte-hanke, ennaltaehkäisi asunnottomuutta reagoimalla kiinteistöyhtiöiden lähettämiin häiriövaroituksiin ja vuokravelkoihin. Hankkeessa työskenteli 3 asumisen ohjaajaa ja projektipäällikkö ajalla 1.7.2009 – 31.8.2012. Asiakkaita hankkeella on ollut Kuopiossa noin 350. Hankkeella on luotu sosiaalityöhön uusi toimintamalli sosiaalityöntekijöiden avuksi. Hankkeen aikana ovat esim. kaupungin vuokratalo-yhtiön (Niiralan Kulma Oy) häätöjen määrät vähentyneet parhaimmillaan puoleen; vuoden 2008 määrästä (91) vuoden 2009 määrään (49). Vuonna 2011 on häätöjä ollut 63, joista häiriöhäätöjä 22. Vuokraveloista johtuvien häätöjen määrä on kasvanut vuonna 2011.

Rikosseuraamusviraston Oma-koti – hankkeessa tehtiin yhteistyötä eri yhdistysten kanssa ja koottiin tietoa palveluista. Kuopiossa toimivan vapautuvan vangin asumistyöryhmän toimintaa kehitettiin ja mallinnettiin. Pilotoitiin työryhmä myös nuorille yhdyskuntaseuraamukseen tuomituille joilla on asumisessa ongelmia. Työryhmän kautta sai vuonna 2011 Niiralan kulman asunnon 75 %. Asunnon saaneista 85 %:lla asuminen onnistui ja jatkui normaalissa vuokra-asunnossa vuoden kuluttua.

TTY-asunnot Oy peruskorjasi ARAn avustuksella ja korkotukilainalla Patakukkulan vanhat rivitaloasunnot joita on 14 kappaletta. Sirkkulanpuiston toimintayhdistys ry peruskorjasi ARAn avustuksella ja lainalla Likolahden asumisyhteisön 10 rivitaloasuntoa. TTY-asunnot Oy sai ARAn investointiva-

rauksen 45 asunnon rakentamiseen Inkilänmäelle; rakentaminen alkoi 2012 ja valmistuneena vuonna 2013.

Toimenpiteistä huolimatta pitkäaikaisasunnottomien määrä on Kuopiossa kasvanut (2011: 55, 2008:33), samoin asunnottomuus on ollut kasvussa (yksinäisiä asunnottomia 2011:220, 2008:186).

4.10 Oulu

Ohjelmakaudella 2009 -2011 Oulun kaupungin tavoitteena oli vastata moniongelmaisten (mielenterveys- ja päihdeongelmaisten) asunnottomien nuorten asumisentarpeeseen sekä kehittää heille yhdessä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa toimiva tiiviin asumisen tuen ja kuntoutumisen toimintamalli. Tavoitteeseen myös päästiin, kaikkiaan noin vuosina asutettiin yhteensä 40 nuorta. Vuoden 2011 lopussa asutetuista nuorista oli 18 % (7 nuorta) siirtynyt itsenäiseen asumiseen, 10 edelleen asunnotonta, Hankkeessa kehitetyt toimintamallin, jossa moniongelmaisille (usein huumekäyttävälle) asunnottomalle nuorille mahdollistetaan sekä hyvin tiivis asumisentuki sekä tiivis kuntoutus, on todettu olevan erittäin vaikuttava osalle asutetuista nuorista. Noin 60-70% hankkeen aikana asutetuista nuorista on kiinnittynyt asumiseen ja kuntoutumiseen, kun tutkimusten mukaan yleensä päihdekuntoutuksen onnistumisprosentti on alle kymmenen prosenttia. Osa nuorista on myös jo edennyt kuntoutumisessaan itsenäiseen asumiseen ja opiskelun tai työelämän pariin.

Naisten asunnottomuuteen vastaava hankeosio käynnistettiin vasta elokuussa 2011 kahden hankkeeseen palkatun ohjaajan toimesta ja sen piirissä on asutettuna vuodenvaihteessa 2012 noin 20-25 naista. Asunnottomia naisia ohjataan palvelun piiriin päihdepalveluista, psykiatrisilta osastoilta sekä tilapäismajoituksen kautta. Naisia autetaan asunnon hankkimisessa normaalista vuokra-asuntokannasta ja heille annetaan tiivis tuki asumiseen sekä kuntoutukseen eri elämän osa-alueilla huomioiden työ- ja koulutusmahdollisuudet.

Vuonna 2011 Oulussa oli 40 yksinäistä asunnotonta, joista 31 pitkäaikaisasunnottomia. Pitkäaikaisasunnottomien määrä on vähentynyt (2008:50), mutta suhteessa selvästi vähemmän kuin kaikkien yksinäisten asunnottomien määrä (2008:112).

5 Arviointia ja johtopäätöksiä ohjelmakaudelle 2012 – 2015

5.1 Asunto ensin -periaate Suomessa

Alun alkaen New Yorkista lähtöisin oleva Asunto ensin -periaate on viime vuosina herättänyt suurta kiinnostusta ympäri maailmaa ja useita periaatteeseen pohjautuvia pilottihankkeita on syntynyt eri maissa. Suomen vähentämishjelmaa on kansainvälisissä tutkimuksissa pidetty erityisen kiinnostavana, koska siinä periaatetta sovelletaan ohjelmatasolla ja siinä nähdään yhdistyvän useita eri versioita Asunto ensin -periaatteesta. Suomen mallissa on piirteitä alkuperäisestä ”ortodoksisesta” Pathways to housing -mallista, yhteisöllisestä asunto ensin -mallista sekä hajautettuun ja kevyeen tukeen perustuvasta asunto ensin -mallista.

Ohjelmakauden kokemusten perusteella on mahdollista kiteyttää suomalaisen Asunto ensin -mallin keskeisiä elementtejä. Vähentämishjelman keskeinen eettinen lähtökohta oli **asunnon**

näkeminen inhimillisenä perusoikeutena. Oma asunto tarjoaa riittävän yksityisyyden ja mahdollisuuden siten muiden sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien hoitamiseksi. Tämän lähtökohdan mukaisesti ohjelman tavoitteena on ollut luoda pysyviä ratkaisuja pitkäaikaisasunnottomien asumiseen. Asumisen tulee siten perustua ensisijaisesti jatkuvaan, toistaiseksi voimassa olevaan vuokrasopimukseen eikä asumisen järjestämiseen liity esimerkiksi päihteiden käytöstä luopumiseen liittyviä ennakkoehtoja. Asunnon fyysisten puitteiden osalta vähimmäisvaatimuksena ovat olleet ARAn tilanormit. Kaikki edellä mainitut keskeiset elementit vähentävät pitkäaikaisasunnottomien eriarvoisuutta suhteessa muuhun väestöön.

Pysyvien ratkaisujen korostaminen on tarkoittanut samalla pyrkimystä päästä eroon tilapäisestä, asunnottomuuskulttuurista ylläpitävästä asuntolatyypillisestä asumisesta. Pääkaupunkiseudun osalta tässä tavoitteessa on edetty hyvin ja käytännössä asuntola-asuminen Helsingissä päättyi vuoden 2013 aikana. Useilla paikkakunnilla on kuitenkin edelleen käytössä kirjavia tilapäisiä asumisjärjestelyjä ja myös ensisuojatyyppisiä yksiköitä, jotka eivät vastaa tämän päivän tilapäiselle kriisiasumiselle asetettavia vaatimuksia.

Suomalaisen mallin keskeinen erityispiirre on ollut tuetun asumisen yksiköt, jotka osittain ovat korvanneet entisiä asuntoloita. Näissä yksiköissä asuu siis pelkästään entisiä asunnottomia. Joissakin arvioissa tämän kaltaisia yksiköitä on pidetty ongelmallisina keskittyminä. Yksiköt ovat kuitenkin selvästi osoittaneet tarpeellisuutensa ja täydentävät tarjolla olevia asumisvaihtoehtoja. Tuettua asumisen yksiköissä on ollut mahdollista kohdentaa ja räätälöidä intensiivisempää tukea sitä tarvitseville ja samalla hyödyntää joustavasti tukihenkilöstöä muuttuvissa tarpeissa. Yksiköt tuntuvat myös soveltuvan erityisesti niille entisille asunnottomille, jotka pelkäävät yksinäisyyden ja eristämisen riskiä hajasijoitetuissa tukiasunnoissa. On selvää, että suuremmissa yksiköissä kohdataan myös erilaisia haasteita, jotka liittyvät toisaalta yhteisöllisyyden kehittämiseen ja toisaalta päihteiden käyttöön. Tähänastiset kokemukset osoittavat, että asumiseen liittyvien yhteisten pelisääntöjen vakiintuminen vie oman aikansa. Asumisen sujumiseen voidaan kuitenkin löytää toimivia ratkaisuja asumisen tukea kehittämällä.

Vähentämishojelman avulla toteutetut hankkeet ja yksiköt ovat merkittävästi monipuolistaneet aiesopimuskaupunkien palveluvalikoimaa, pitkäaikaisasunnottoman asumisen järjestämiselle löytyy nyt todellisia vaihtoehtoja, jotka mahdollistavat myös realististen asumispolkujen rakentamisen. Uudet asumisyksiköt on tarkoitettu ensisijaisesti pysyväisluonteisiksi asumisratkaisuksiksi. Monella paikkakunnalla yksiköt ovat kuitenkin tulleet paikkaamaan palvelujärjestelmässä olleita aukkoja ja niiden toiminnan luonne on muotoutunut enemmän asumiskuntoutuksen tyyppiseksi väli-vaiheen asumiseksi, josta pyrkimyksenä on edelleen siirtyä täysin itsenäiseen asumiseen. Olen-naista kuitenkin on, että näissäkin yksiköissä asumisen kesto on riippuvainen tuen tarpeesta ja siksi se voi olla myös pysyvää kuten vuokrasopimuskin.

Vähentämishojelman tavoitteena on ollut löytää paikalliseen tarpeeseen soveltuvia ratkaisuja. Tässä suhteessa sekä kaupunkien että paikkakunnalla toimivien järjestöjen työntekijöiden kokemukset ja asiantuntemus ovat olleet avainasemassa. Siten monessa kaupungissa päihdeettömyyttä edellyttävillä asumisyksiköillä on edelleen tärkeä rooli paikallisessa palvelukokonaisuudessa, mikä on myös itse asiakkaiden/asukkaiden vahva toive. Tämä on tullut esiin kun ohjelman aikana asiakas-/asukasosallisuutta on vahvistettu kuulemalla kokemusasiantuntijoita useissa yhteyksissä ja työryhmissä.

Tulevalla ohjelmakaudella hankkeiden painopiste on siirtymässä enemmän kevyempään tukeen ja hajautettuun asumiseen. Ohjelmakauden keskeiset haasteet liittyvät toisaalta päihdekuntoutuksen kehittämiseen, siihen miten tuetun asumisen yksiköissä kehitetään yhteisöllisyyttä ja miten yhteisön voimavaroja hyödynnetään kuntoutuksessa, siihen millaisella työotteella päihteiden käytön sallivassa yksikössä tuetaan ja motivoidaan päihteiden käytön vähentämiseen ja päihdeettä-

myyteen ja toisaalta miten hajasijoitettuihin tukiasuntoihin turvataan riittävä ja oikea-aikainen tuki, miten varmistetaan palvelujen saatavuus tarvittaessa ja miten tuetaan yhteisöön kiinnittymisessä. Haasteena on erityisesti kohtuuhintaisen asuntokannan, myös hajasijoitetun, tarjonnan riittäminen ja siten onnistuneiden yksilöllisten asumispolkujen rakentaminen.

Suomalaisen Asunto ensin –ajattelun lähtökohtana on ollut, että ei ole olemassa yhtä ainoata oikeata Asunto ensin –konseptia, vaan mallin periaatteita on sovellettava paikallisiin tarpeisiin ja olosuhteisiin. Näistä lähtökohdista ja periaatteista palvelujärjestelmää ja asumisvaihtoehtoja kehitetään jatkossakin tavoitteena pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen ja tilapäisen asunnottomuuden merkittävä vähentäminen.

5.2 Asukasvaihtuvuus

Asukasvaihtuvuus on asumisen onnistuneisuutta parhaiten kuvaava tieto. Yhtenäistä tietoa vähentämishojelman kaikista kohteista ei ole saatavissa eivätkä tiedot kaikilta osin ole yhteismitallisia kohteiden erilaisen luonteen vuoksi, mutta silti käytettävissä olevista tiedoista voidaan tehdä joitakin johtopäätöksiä. Vertailukohtana voidaan pitää amerikkalaisia tutkimuksia, joissa Asunto ensin –periaatteella toimivista projekteista on raportoitu 80 % ja suurempiakin onnistumisprosentteja, kun asumisen pysyvyyttä on tutkittu vuoden ja kahden kuluttua asumisen alkamisesta. Alkuperäisen New Yorkin mallin mukaan asumisen tuki kestää pääsääntöisesti maksimissaan kaksi vuotta, **suomalaisessa** vähentämishojelmassa ei tällaista aikarajaa tuen saannille ole asetettu.

Ohjelmakauden aikana toimintansa aloittaneilla yksiköillä on takanaan hyvin eri pituisia toiminta-aikoja, mikä vaikeuttaa vertailua. Useassa yksikössä päästään asumisen pysyvyydessä lähes 90 % tasoon eli asuminen on päättynyt epäonnistumiseen vain 10 % osalta. Yksiköissä on sinänsä luonnollista vaihtuvuutta elämäntilanteen muutosten vuoksi (esim. muutto omaan vuokra-asuntoon) esim. Helsingissä tuetun asumisen yksiköistä vuoden 2011 aikana poismuuttaneita oli 37 % kaikista yksiköihin sijoittuneista. Käytettävissä olevien tietojen perusteella ei hajasijoitetuilla ja keskitetyillä yksiköillä ole merkittävää eroa asumisen pysyvyydessä. Nimi ovesa –hankkeen keräämien tietojen perusteella selvempi ero näyttäisi olevan päihteettömyyttä edellyttävien ja päihteiden käytön sallivien yksiköiden välillä, päihteettömissä yksiköissä asumisen epäonnistuminen on yleisempää. Asumisen pysyvyyden suhteen haastavimpia ryhmiä ovat vapautuvat vangit ja nuoret.

5.3 Vuokra-asuntotuotanto

Parhaiten tavoitteessa on onnistuttu Tampereella missä myös yleinen asunnottomuus on lähes puolittunut. Tampereen esimerkki osoittaa selvästi pitkäaikaisasunnottomuuden kohtalonyhteyden yleiseen vuokra-asuntotilanteeseen ja uusien vuokra-asuntojen rakentamiseen. Vuokra-asuntojen tuotanto on Tampereella pysynyt kohtuullisella tasolla koko ohjelmakauden, asukasluokun suhteutettuna uusia ARA-rahoitteisia vuokra-asuntoja on rakennettu eniten Tampereella, useimmissa aiesopimuskaupungeissa erityisryhmien asuntoja (opiskelijat, vanhuksset, kehitysvammaiset, pitkäaikaisasunnottomat) on rakennettu enemmän kuin tavallisia vuokra-asuntoja.

Huomionarvoista on myös, että ARAn tilastojen mukaan aiesopimuskaupunkien pitkäaikaisasunnottomista 1169 eli 53% kuuluu ryhmään sukulaisten ja tuttavien luona tilapäisesti asuvat. Tämän ryhmän osalta tiedot sekä asumisolosuhteista että tuen tarpeesta ovat puutteellisia, arvion mukaan tähän ryhmään kuuluu kuitenkin paljon sellaisia henkilöitä, joilla kyse on pelkästä asunnon puutteesta.

Taulukon viimeisessä sarakkeessa on ennakoitu pitkäaikaisasunnottomien määrää vuoden 2012 lopussa, kun nyt rakenteilla olevat edellisen ohjelmakauden viimeiset hankkeet valmistuvat. Arvi-

on mukaan tarvitaan siis asunto 1765 pitkäaikaisasunnottomalle. Pitkäaikaisasunnottomuuden poistamistavoitteen realistisuutta voidaan arvioida suhteuttamalla tätä lukua kaupunkien uusissa aiesopimuksissa ilmoittamiin tavoitelukuihin.

Ohjelmakauden tilastojen tarkastelu osoittaa selvästi, että kohtuuhintaisen vuokra-asuntotarjonnan riittämättömyyden vuoksi tilapäisestä asunnottomuudesta tapahtuu virtausta pitkäaikaisasunnottomuuteen. On ilmeistä, että pitkäaikaisasunnottomuuden poistamistavoite ei ole realistinen ellei vähentämishjelman tavoitteita tueta sekä olemassa olevan vuokra-asuntokannan tehostuneella käytöllä että sellaisilla yleisen asuntopoliitiikan keinoilla, joilla turvataan riittävä kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen tarjonta.

Juha Kaakinen
Ohjelmajohtaja